

Sygn. akt II UK 77/14

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 3 grudnia 2014 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Zbigniew Korzeniowski

SSN Romualda Spyt (sprawozdawca)

w sprawie z wniosku J. S. i T. S. wspólnicy W. s.c. przeciwko Zakładowi Ubezpieczeń Społecznych
z udziałem zainteresowanej P. Sp. z o.o.
o przeniesienie odpowiedzialności z tytułu składek ,
po rozpoznaniu na rozprawie w Izbie Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych w dniu 3 grudnia 2014 r.,
skargi kasacyjnej organu rentowego od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] z dnia 12 grudnia 2013 r.,

uchyla zaskarżony wyrok i sprawę przekazuje Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania i orzeczenia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Decyzją z dnia 22 czerwca 2009 r., Zakładu Ubezpieczeń Społecznych stwierdził, że Spółka Cywilna „W.” J. S. i T. S. z siedzibą w P. odpowiada solidarnie z „P.” Spółką z o.o. z siedzibą w P. całym swoim majątkiem jako nabywca składnika

majątkowego związanego z prowadzoną działalnością za zaległości zbywcy - płatnika „P.” Spółki z o.o. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne, Fundusz Pracy, Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych, powstałe do dnia nabycia, tj. 15 stycznia 2008 r., w łącznej kwocie 142.246,57zł.

Wyrokiem z dnia 16 listopada 2012 r. Sąd Okręgowy w P., po ponownym rozpoznaniu sprawy, zmienił zaskarżoną decyzję o tyle, że stwierdził, iż Spółka Cywilna „W.” nie odpowiada solidarnie z „P.” Spółką z o.o., całym swoim majątkiem - jako nabywca składnika majątkowego związanego z prowadzoną działalnością - za zaległości zbywcy-płatnika „P.” Spółki z o.o. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne wraz z odsetkami ponad kwotę 55.689,50 zł, czyli ponad łączną kwotę 86.557,07 zł, a w pozostałym zakresie odwołanie oddalił.

Sąd Okręgowy wskazał, że nie ma podstaw do pociągnięcia do odpowiedzialności odwołujących się za zaległości z tytułu składek zbywcy - płatnika „P.” Spółki z o.o. w części finansowanej przez ubezpieczonych, natomiast w pozostałym zakresie podzielił stanowisko organu rentowego. Prawidłowe było zatem - w ocenie Sądu pierwszej instancji - ustalenie odpowiedzialności co do należności z tytułu składek na ubezpieczenia społeczne w części finansowanej z własnych środków przez zbywcę jako płatnika składek (pracodawcy), tj. do kwoty wynoszącej łącznie z odsetkami 55.689,50 zł oraz za zaległości zbywcy z tytułu nieopłaconych składek na Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych.

W wyniku apelacji odwołujących się wspólników Spółki Cywilnej „W.” Sąd Apelacyjny wyrokiem z dnia 12 grudnia 2013 r. zmienił zaskarżony wyrok oraz poprzedzającą go decyzję i stwierdził, że Spółka Cywilna „W.” nie odpowiada solidarnie ze „P.” Spółką z o.o. całym swoim majątkiem jako nabywca składnika majątkowego związanego z prowadzoną działalnością za zaległości zbywcy - płatnika „P.” Spółka z o.o. z tytułu nieopłaconych składek na ubezpieczenie społeczne, ubezpieczenie zdrowotne oraz Fundusz Pracy i Fundusz Gwarantowanych Świadczeń Pracowniczych powstałych do dnia nabycia, tj. 15 stycznia 2008 r. w łącznej kwocie 142.246,57 zł.

Sąd drugiej instancji wskazał, że treść art. 112 § ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Ordynacja podatkowa (jednolity tekst: Dz.U. z 2012 r., poz. 749 ze zm.), w dacie wydania zaskarżonej decyzji (która od dnia 1 stycznia 2009 r. uległa zmianie) nie przewidywała już możliwości pociągnięcia nabywców składników majątku związanego z prowadzoną działalnością do odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe, a w konsekwencji i składkowe. Wskazując na konstytutywny charakter decyzji o odpowiedzialności osób trzecich, Sąd Apelacyjny stwierdził, że należy stosować przepisy obowiązujące w dacie wydania decyzji, czyli w niniejszej sprawie art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej w brzmieniu wykluczającym taką odpowiedzialność. Sąd przyjął, że skoro w przepisie odsyłającym – art. 31 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (jednolity tekst: Dz.U. z 2013 r., poz. 1442 ze zm.), nakazującym odpowiednie stosowanie określonych przepisów Ordynacji podatkowej, nie wymieniono art. 8 ustawy z dnia 7 listopada 2008 r. o zmianie ustawy – Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. Nr 209, poz. 1318, zwanej dalej ustawą zmieniającą), to nie może być on stosowany do zaległości składkowych.

Wyrok ten został zaskarżony skargą kasacyjną przez organ rentowy, który zarzucił naruszenie prawa materialnego przez błędną jego wykładnię - art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonej decyzji i art. 8 ustawy z dnia 7 listopada 2008 r. o zmianie ustawy - Ordynacja podatkowa oraz niektórych innych ustaw, przez przyjęcie, że art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej w brzmieniu obowiązującym w dacie wydania zaskarżonej decyzji nie przewiduje już możliwości pociągnięcia nabywców składników majątku związanego z prowadzoną działalnością do odpowiedzialności za zobowiązania podatkowe, a w konsekwencji składkowe, mimo że do odpowiedzialności podatkowej osób trzecich za zaległości podatkowe powstałe przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej stosuje się, zgodnie z art. 8 tej ustawy, art. 112, 114a i art. 115 § 1 Ordynacji podatkowej w brzmieniu obowiązującym przed dniem wejścia w życie ustawy zmieniającej.

Zdaniem organu rentowego, wymienienie art. 112 Ordynacji podatkowej w art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych jest wystarczające do

przeniesienia odpowiedzialności za zaległości składkowe zbywcy majątku (składników majątku) przedsiębiorstwa na jego nabywcę w brzmieniu nadanym każdorazowo przez ustawodawcę przepisami zmieniającymi, przy równoczesnym zastosowaniu jednak przepisów intertemporalnych (w tym wypadku art. 8 ustawy zmieniającej), mimo ich niewymienienia wprost w przepisie odsyłającym.

Organ rentowy zarzucił także naruszenie prawa procesowego przez błędną jego wykładnię, co ma istotny wpływ na wynik sprawy, polegające na tym, że Sąd drugiej instancji w przedmiotowym wyroku orzekł co do przedmiotu, który został prawomocnie rozstrzygnięty przez Sąd pierwszej instancji, gdyż nie był objęty żądaniem apelacji.

W odpowiedzi na skargę odwołujący się wnieśli o nieprzyjęcie jej do rozpoznania, ewentualnie o jej oddalenie i zasądzenie od organu rentowego na swoją rzecz kosztów postępowania kasacyjnego.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Odnosząc się do zarzutu naruszenia przepisów postępowania, to wynika z niego, że Sąd drugiej instancji wyszedł poza granice zaskarżenia. Zgodnie z art. 378 § 1 k.p.c., sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, w granicach zaskarżenia bierze jednak pod uwagę nieważność postępowania. Z treści tego przepisu wynika, że sąd drugiej instancji ma obowiązek rozpoznania sprawy jedynie w takim zakresie, w jakim nastąpiło zaskarżenie apelacją wyroku sądu pierwszej instancji, co jest zgodne z założeniem, iż o zakresie rozpoznania sprawy przez sąd odwoławczy decyduje skarżący. W wypadku więc, gdy dochodzi do częściowego zaskarżenia orzeczenia pod względem podmiotowym lub przedmiotowym, sąd drugiej instancji kontroluje orzeczenie sądu pierwszej instancji i postępowanie przed nim jedynie w takiej części, w jakiej doszło do zaskarżenia. W pozostałym zakresie orzeczenie staje się prawomocne (art. 363 § 1 i 3 k.p.c.), chyba że objęte zostało apelacją wniesioną przez inny podmiot (por. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 10 kwietnia 2001 r., I CZ 21/01, LEX nr 515441) albo zachodzą wyjątki przewidziane ustawą (art. 378 § 2 w związku z art. 363 § 3 k.p.c.).

W judykaturze dominuje zasługujący na aprobatę pogląd, że orzekanie przez sąd drugiej instancji w zakresie, w którym wyrok sądu pierwszej instancji pod względem przedmiotowym lub podmiotowym nie został zaskarżony i stał się prawomocny, wywołuje taki skutek, jaki występuje przy orzekaniu w sprawie prawomocnie osądzonej (art. 379 § 3 k.p.c.), tj. powoduje nieważność postępowania apelacyjnego (por. orzeczenia Sądu Najwyższego z dnia 26 lutego 2003 r., I PK 67/02, OSNP 2004 nr 14, poz. 240 i z dnia 6 sierpnia 1936 r., C II 669/36, Zb. Orz. 1937, poz. 73 i z dnia 18 marca 1938 r., C II 2649/37, Zb. Orz. 1939, poz. 119 oraz uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 21 listopada 23006 r., III CZP 85/06, OSNC 2007 nr 7-8, poz. 101). Skutek ten występuje wtedy, gdy sąd drugiej instancji, przekraczając granice zaskarżenia, wydał zarówno wyrok reformatoryjny, jak i kasatoryjny, co oczywiście wchodzi w rachubę tylko w wypadku uwzględnienia apelacji.

W istocie zatem postawiony został zarzut nieważności postępowania przed Sądem drugiej instancji, którą Sąd Najwyższy jest zobowiązany brać pod uwagę z urzędu (art. 398¹³ § 1 k.p.c.). Zarzut ten nie ma usprawiedliwionej podstawy, bowiem mimo pewnej niezręczności redakcyjnej w sentencji wyroku Sądu drugiej instancji wynika z niej, że w uwzględnieniu apelacji odwołujących się Sąd Apelacyjny zwolnił ich z odpowiedzialności za zaległości składkowe zbywcy – płatnika „P.” Spółki z o.o. w tej części, co do której Sąd pierwszej instancji oddalił odwołanie i która objęta została apelacją J. S. i T. S. Inaczej rzecz ujmując, jeśli Sąd pierwszej instancji uwolnił odwołujących się od odpowiedzialności za zaległości składkowe jedynie w odniesieniu do części kwoty wynikającej z zaskarżonej decyzji, a Sąd drugiej instancji – w całości, to nie oznacza to ingerencji w tę część wyroku Sądu pierwszej instancji, która uprawomocniła się na skutek jej niezaskarżenia. Tym samym nie doszło do wyjścia przez Sąd drugiej instancji poza granice zaskarżenia.

Natomiast uzasadniony jest zarzut naruszenia art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych w związku z art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej. Zmiana art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej, która weszła w życie z dniem 1 stycznia 2009 r. (wprowadzona ustawą zmieniającą) ma kluczowe znaczenie dla rozstrzygnięcia przedmiotowej sprawy. Mianowicie po zmianie tego przepisu nie jest możliwe

przeniesienie odpowiedzialności za zaległości podatkowe zbywcy na nabywcę składników majątku związanego z prowadzoną działalnością gospodarczą (art. 112 § 1 pkt 3 Ordynacji podatkowej w brzmieniu obowiązującym przed 1 stycznia 2009 r.), a z tego to właśnie tytułu organ rentowy obciążył odwołujących się odpowiedzialnością za zaległości składkowe. Jeśli zatem odesłanie na podstawie art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych należałoby odnosić do aktualnego brzmienia art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej, nie istniałaby podstawa prawna odpowiedzialności odwołujących się.

Z argumentacji przedstawionej przez Sąd drugiej instancji wynika, że w sprawie ma zastosowanie aktualna treść art. 112 § 1 Ordynacji podatkowej, ponieważ art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych nie odsyła do przepisu intertemporalnego – art. 8 ustawy zmieniającej, zgodnie z którym o odpowiedzialności podatkowej osób trzecich za zaległości podatkowe powstałe przed dniem wejścia w życie ustawy stosuje się art. 112, 114a i art. 115 § 1 ustawy zmienianej w art. 1 w brzmieniu obowiązującym przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy.

W piśmiennictwie dotyczącym problematyki przepisów odsyłających (S. Wronkowska, M. Zieliński, Zasady techniki prawodawczej. Komentarz, Warszawa 1997, s. 177 oraz M. Hauser, Przepisy odsyłające. Zagadnienia ogólne, Przegląd Legislacyjny 2003 nr 4, s. 81-82) wskazuje się, że odesłanie może mieć charakter statyczny lub dynamiczny. W ujęciu dynamicznym odesłanie uwzględnia wszelkie zmiany, jakich dokonano w przepisie odesłanym, ujęcie statyczne obejmuje jedynie jego pierwotne znaczenie. Rozważania te, podnoszone na kanwie zasad techniki prawodawczej (§ 156 i nast. załącznika do rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 czerwca 2002 r. w sprawie zasad techniki prawodawczej; Dz.U. Nr 100, poz. 908), powołują się na domniemanie dynamicznego charakteru odesłania. Zgodnie z § 159 rozporządzenia z 20 czerwca 2002 r. odesłanie ma charakter dynamiczny. Odesłanie statyczne (§ 160) wymaga doprecyzowania przez wskazanie, że określone regulacje stosuje się w brzmieniu z określonej daty, ustalonym określonym aktem normatywnym. Skoro w art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych takiego zastrzeżenia nie ma, to przyjąć należy, że odesłanie ma charakter dynamiczny, uwzględniający wszelkie następujące po sobie

zmiany, których integralną część – z punktu widzenia norm odsyłających - stanowią przepisy intertemporalne. Rozstrzygają one bowiem kwestię, która norma (stara czy nowa) znajdzie zastosowanie do stosunków prawnych powstałych przed uchyceniem wcześniejszej normy, a trwających nadal pod rządem nowej. Przyjęcie zaś zasady, że do tych stosunków stosuje się dotychczas obowiązujące przepisy, oznacza, że w omawianym zakresie stara norma nadal obowiązuje (nie została uchylona), a więc mieści się w zakresie odesłania (por. także wyroki Sądu Najwyższego: z dnia 28 marca 2001 r., II UKN 287/00, OSNAPiUS 2002 nr 22, poz. 557; z dnia 27 września 2002 r., II UK 81/02, OSNAPiUS 2005 nr 5, poz. 88; z dnia 16 czerwca 2005 r., I UK 277/04, Prawo Pracy 2006 nr 1, s. 28). Przedstawione stanowisko jest zgodne z istotą instytucji odesłania i wynikającym z niej domniemaniem, że ustawodawca, odsyłając do innej grupy przepisów, pragnie regulować określoną grupę stosunków prawnych tak samo, jak to następuje w przepisach, do których decyduje się odsyłać.

Przedstawionemu wyżej stanowisku nie przeczy konstytutywny charakter decyzji przenoszącej odpowiedzialność za zaległości składkowe na osoby trzecie przede wszystkim dlatego, że w omawianym przypadku nie mamy do czynienia z milczeniem ustawodawcy co do kwestii intertemporalnych. O ile powstanie zobowiązania osoby trzeciej utożsamiane jest z wydaniem decyzji, to istnienie tego zobowiązania zależy od zdarzeń prawnych powstałych przed jej wydaniem. Z punktu widzenia zasad międzyczasowych możliwe jest stosowanie innego reżimu prawnego niż obowiązujący w dniu wydania decyzji. Może więc wchodzić w grę porządek prawny z chwili np. zajścia zdarzenia, które stało się „przesłanką” prowadzenia postępowania o przeniesienie odpowiedzialności za zaległości składkowe. Tak też przyjął ustawodawca w art. 8 ustawy zmieniającej. Taki model nie narusza wartości konstytucyjnych, bowiem w tym wariantcie skutki pewnego zdarzenia prawnego wiążą się z prawem obowiązującym w chwili jego zajścia. Zatem skutki tego zdarzenia w momencie podejmowania przez obywateli prawnie doniosłych czynności są znane w zakresie niezbędnym dla bezpiecznego prowadzenia spraw osobistych majątkowych i gospodarczych.

Nie jest też trafne odwoływanie się do wyroku Sądu Najwyższego z dnia 23 października 2006 r., I UK 126/06, OSNP 2007 nr 21-22, poz. 33), w którym

działanie ustawy nowej uzasadnione zostało konstytutywnym charakterem decyzji o przeniesieniu na nabywcę składnika majątkowego (środka trwałego) odpowiedzialności za zaległości składkowe zbywcy-płatnika. Należy bowiem mieć na uwadze, że dotyczył on zmiany przepisów ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, a nie art. 112 Ordynacji podatkowej. Mianowicie, art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych odsyłał do art. 112 § 1- 4 Ordynacji podatkowej, a wtedy wyłączenie odpowiedzialności nabywcy za należności wymienione w art. 107 § 2 pkt 1 Ordynacji podatkowej znajdowało się w § 5 pkt 1 art. 112, nie miało więc zastosowania do zaległości składkowych. Od 1 stycznia 2003 r. - na podstawie ustawy z dnia 12 września 2002 r. o zmianie ustawy - Ordynacja podatkowa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz.U. z 2002 r. Nr 169, poz. 1387 ze zm.) - dokonano nowelizacji art. 31 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, rozszerzając odesłanie, które objęło cały art. 112 Ordynacji podatkowej, natomiast w art. 112 Ordynacji podatkowej - w interesującym zakresie - dokonano zmiany nie merytorycznej, ale wyłącznie redakcyjnej, przenosząc uregulowanie z § 5 pkt 1 do § 4 pkt 1. Ograniczenie odpowiedzialności nabywcy za zaległości składkowe wynikało zatem ze zmian ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych (rozszerzenia odesłania), a nie Ordynacji podatkowej. Przepis zaś intertemporalny ustawy zmieniającej z dnia 12 września 2002 r. (art. 21) odnosił się wyłącznie do przepisów ustawy „zmienianej w art. 1”, czyli Ordynacji podatkowej, a nie ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych. W istocie zatem kwestie intertemporalne dotyczące włączenia do zaległości składkowych od 1 stycznia 2003 r. treści normatywnej wynikającej z dawnego § 5 pkt 1 art. 112 Ordynacji podatkowej nie zostały przez ustawodawcę uregulowane. To w takim stanie prawnym Sąd Najwyższy w omawianym wyroku stwierdził, że „odesłanie z art. 31 ustawy systemowej do przepisów Ordynacji podatkowej, ze względu na konstytutywny charakter decyzji o odpowiedzialności osób trzecich, przesądza o konieczności stosowania powołanych przepisów według stanu prawnego z chwili orzekania (wydania i doręczenia decyzji)”. Takie stanowisko jest zgodne z obowiązującymi w polskim porządku prawnym regułami intertemporalnymi. Przyjmuje się, że jeżeli w ustawie brak jest przepisów przejściowych, ustawę tę stosuje się od dnia jej wejścia w życie wprost i bezpośrednio do wszystkich stanów

prawnych objętych jej zakresem podmiotowym i przedmiotowym. Innymi słowy, uniemożliwia to stosowanie innych przepisów niż przepisy nowe (przepisy w brzmieniu nadanym nowelizacją). Dlatego też nie ma potrzeby „potwierdzenia”, że od dnia wejścia w życie stosuje się nowe przepisy. Tak więc milczenie ustawodawcy co do reguły intertemporalnej należy uznać za przejaw jego woli bezpośredniego działania nowego prawa, chyba że przeciw jego zastosowaniu przemawiają ważne racje systemowe lub aksjologiczne (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 8 listopada 2006 r., K 30/06, OTK-A 2006 nr 10, poz. 149), np. stosowaniu nowych przepisów sprzeciwia się zasada ochrony praw nabytych.

Podsumowując, o zastosowaniu określonych reguł intertemporalnych rozstrzyga ustawodawca. Jeśli zaś czyni w to sposób formalny, wprowadzając przepis międzyczasowy, w myśl którego do zdarzeń prawnych zaistniałych pod rządami dawnych przepisów mają zastosowanie przepisy sprzed nowelizacji, nie ma podstaw, aby z jego pominięciem dokonywać wyboru ustawy względniejszej (*lex mitrior agit*).

Przenosząc to na grunt niniejszej sprawy, uznać należy, że skoro zaległości składkowe oraz nabycie składnika majątku są zdarzeniami powstałymi przed nowelizacją art. 112 Ordynacji podatkowej, to do oceny skutków tych zdarzeń należy stosować - wedle wyraźnej woli ustawodawcy - prawo sprzed nowelizacji.

Mając na uwadze powyższe Sąd Najwyższy na mocy art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. orzekł jak w sentencji. O kosztach postępowania kasacyjnego rozstrzygnięto po myśli art. 108 § 2 k.p.c. w związku z art. 398²¹ k.p.c.